Czarny Staw Polski

Podstawy prawa cywilnego

Iwona Radlińska
Zakład Prawa Medycznego PUM Szczecin 2020/2021
iwona.radlinska@pum.edu.pl

Prawo cywilne – zakres wykładu

Zakres regulacji prawa cywilnego

Zasady prawa cywilnego

Źródła prawa cywilnego

Prawo podmiotowe

Prawo cywilne (definicja)

- Jest to **GAŁĄŹ PRAWA obejmująca**
- **zespół przepisów regulujących stosunki majątkowe oraz niemajątkowe**
- miedzy **osobami fizycznymi i osobami prawnymi**
- **na zasadzie równorzędności podmiotów.**

Prawo cywilne a administracyjne

- W prawie cywilnym charakterystyczna **jest metoda regulacji prawnej polegająca na równorzędności podmiotów uczestniczących w stosunkach cywilnoprawnych.**
- W prawie administracyjnym podmiot, który jest organem administracji publicznej ma większe prawa od innych podmiotów – występuje władczo.
- Działania i procesy regulowane normami prawa cywilnego charakteryzuje **brak bezpośredniego przymusu ze strony państwa**. Władze państwowe podejmują działania w sferze cywilnoprawnej niemal wyłącznie na żądanie zainteresowanego podmiotu.

Zasady prawa cywilnego

Zasada autonomii podmiotów podlegających regulacjom cywilnoprawnym.

- Podmioty będące stronami stosunku cywilnoprawnego są **wzajemnie niezależne**, czyli **autonomiczne WZGLĘDEM SIEBIE**.
- Korzystają one z daleko posuniętej **autonomii i samodzielności** również **WOBEC PAŃSTWA.** Jego organy mogą, bowiem ingerować w tej sferze w zasadzie jedynie **w porządku sądowym, w przypadku kolizji praw stron.**

Zasada praw podmiotowych

- **czyli zespół norm**
- **ochraniających prawa jednostki (prawa podmiotowe chronią podmioty prawa).**

Zasada ochrony osoby ludzkiej
(w tym ochrony dziecka poczętego)

- Zasada przypisująca każdemu człowiekowi zdolność prawną.

Zasada jednakowej ochrony każdej własności

- **czyli ochrona interesów**
- **bez względu na pochodzenie tytułu własności (prywatna, komunalna).**

Zasada bezpieczeństwa obrotu cywilnoprawnego – zasada praw nabytych

- Jej przejawem jest **ochrona praw nabytych** oraz ochrona praw osób trzecich. Ochronę praw nabytych wyraża łacińska paremia akceptowana przez wielkich prawników rzymskich: ***lex retro non agito*** – **prawo nie działa wstecz.**
- *Art. 3. Ustawa nie ma mocy wstecznej, chyba że to wynika z jej brzmienia lub celu.*

  Trybunał Konstytucyjny zdecydowanie sprzeciwia się normowaniu praw cywilnych z mocą wsteczną.

Zasada swobody umów

- **strony zawierające umowę mogą ułożyć stosunek prawny według własnego uznania**, byleby jednak jego treść lub cel nie sprzeciwiały się właściwości (naturze) stosunku pracy, ustawie ani zasadom współżycia społecznego (art. 353 1 kc).
- Np. umowa o pracę na czas określony ma swoje społeczno-gospodarcze przeznaczenie – nie służy długoterminowemu zatrudnianiu pracowników.

Zasada wykonywania praw podmiotowych z uwzględnieniem ich społeczno-gospodarczego przeznaczenia lub z zasadami współżycia społecznego

- ***Art. 5.*** *Nie można czynić ze swego prawa użytku, który by był* ***sprzeczny ze społeczno-gospodarczym przeznaczeniem tego prawa lub z zasadami współżycia społecznego****.*

Takie działanie lub zaniechanie uprawnionego nie jest uważane za wykonywanie prawa i nie korzysta z ochrony.

Zasada ochrony dobrej wiary

Zasada ochrony dobrej wiary - chroniąca osobę której **działanie obarczone jest błędem** nie wynikającym z jej złej woli.

Art. 7. Jeżeli ustawa uzależnia skutki prawne od dobrej lub złej wiary, domniemywa się istnienie dobrej wiary.

Dobra wiara (łac. *bona fides*)

- jest domniemaniem prawnym. KC dzieli osoby na te będące w "dobrej" i te będące w "złej" wierze.

Kryterium, według którego dokonuje się tego podziału jest stan psychiczny (nastawienie) osoby odnoszący się do jej wiedzy o istnieniu jakiegoś stosunku prawnego lub wynikającego z niego prawa podmiotowego.

- Np. Sprzedawca powinien ujawnić wszystkie wady rzeczy którą sprzedaje. Jeśli była wada o której nie powiedział domniemywa się że o niej nie wiedział (chciał sprzedać rzecz niewadliwą).

Ochrona dóbr osobistych

Art. 23. Dobra osobiste człowieka, jak w szczególności ZDROWIE, WOLNOŚĆ, CZEŚĆ, SWOBODA SUMIENIA, NAZWISKO LUB PSEUDONIM, WIZERUNEK, tajemnica korespondencji, nietykalność mieszkania, twórczość naukowa, artystyczna, wynalazcza i racjonalizatorska, pozostają pod ochroną prawa cywilnego niezależnie od ochrony przewidzianej w innych przepisach.

Zasada odpowiedzialności majątkowej

- Za długi ponosi się odpowiedzialność CAŁYM SWOIM MAJĄTKIEM (zarówno obecnym jak i przyszłym).

Zasada odpowiedzialności za szkodę

- Każdy kto wyrządzi szkodę
- zobowiązany jest do jej naprawienia.

(niezależnie od istnienia odpowiedzialności wynikającej z umowy)

Systematyka prawa cywilnego

KODEKS CYWILNY

1. Część ogólna
2. Prawo rzeczowe
3. Prawo zobowiązań
4. Prawo spadkowe

KODEKS RODZINNY I OPIEKUŃCZY

KODEKS HANDLOWY, KODEKS SPÓŁEK HANDLOWYCH

KODEKS CYWLNY

1) **część ogólna**

- uregulowana w księdze pierwszej kodeksu cywilnego ,
- obejmuje **zasady ogólne, wspólne dla pozostałych działów prawa cywilnego**, z uwzględnieniem działów uregulowanych poza k.c.,
- zawiera t**erminologię** całego kodeksu

2) prawo rzeczowe

- w skład wchodzą normy prawne dotyczące korzystania z dóbr majątkowych, w tym:

- szczególne sposoby korzystania **z rzeczy** przez właścicieli/niewłaścicieli (rzeczy cudze) oraz
- prawa związane z korzystaniem (własność, posiadanie, dzierżawa itp.)

3) prawo zobowiązań

- zawarte w księdze trzeciej k.c. (i odrębnym ustawodawstwie). **Obejmuje regulację wymiany dóbr i świadczeń usług. Dzieli się na 2 części:**

- **część ogólna prawa zobowiązań**
- **część szczegółowa prawa zobowiązań,**

Część szczególna znajduje zastosowanie w części ogólnej. Cz. szcz. jest ważniejsza:

„Lex specialis derogat legi generali”

Przepis szczególny uchyla przepis ogólny (uprawnienia kupującego, uprawnienia właściciela)

c.d. 3) prawo zobowiązań

- **część ogólna prawa zobowiązań** przepisy dotyczące wszelkich stosunków zobowiązaniowych istota zobowiązania, **wierzytelność, dług, naprawienie szkody, odpowiedzialność kontraktowa i deliktowa, bezpodstawne wzbogacenie**
- **część szczegółowa prawa zobowiązań - poszczególne umowy zobowiązujące do świadczenia (umowa kupna-sprzedaży, zlecenie, o dzieło, najmu, dzierżawy, umowa spółki cywilnej, pożyczki, użyczenia, agencyjna itd.)**

4) prawo spadkowe

- zawarte w księdze czwartej k.c.,
- reguluje przejście praw majątkowych z osoby zmarłej na spadkobierców (DZIEDZICZENIE).

Inne działy PRAWA CYWILNEGO o odrębnych NIŻ KODEKS CYWILNY regulacjach (kodeksowych)

1. **prawo rodzinne i opiekuńcze**

- uregulowane w odrębnym kodeksie rodzinnym i opiekuńczym,
- obejmuje **materię małżeństwa, pokrewieństwa, powinowactwa, opieki i kurateli,**

2. prawa na dobrach niematerialnych (**prawa własności intelektualnej**)

- regulacja pozakodeksowa obejmuje **problematykę prawa autorskiego, prawa wynalazczego, znaków towarowych itd.,**

3. prawo handlowe – uregulowane m.in.

- **w kodeksie handlowym** (obowiązuje w całości tylko II księga - czynności handlowe)
- **kodeksie spółek handlowych , w którym zawarto obszerną regulację prawną spółek osobowych** (sp. jawna i komandytowa, partnerska, komandytowo-akcyjna) oraz **spółek kapitałowych** (sp. z o.o. i s.a.).

Źródła prawa cywilnego

Źródłem prawa

- **jest prawotwórcza**
- decyzja
- **organu państwa**
- w następstwie której
- **powstaje NORMA PRAWNA**

Inne ujęcia źródeł prawa

- **Stosunki społeczne które kształtują prawo**
- **<u>Wola ustawodawcy</u>**
- **Dziennik ustaw**

Zbiory źródeł prawa

- Można mówić o zbiorach źródeł prawa np. kodeks cywilny – kodeks postępowania cywilnego
- Kodeks jest aktem ogólnym i jest ustawą zwykłą.
- **Obok niego występują inne ustawy prawa cywilnego tzw. USTAWY SZCZEGÓLNE:**

- **Ustawa o gospodarce gruntami**
- **Ustawa o nieruchomościach**
- **Ustawa o własności lokali**
- **Ustawa o najmie**
- **Ustawa o prawie autorskim i prawach pokrewnych**

- **Ustawy szczególne stosowane są PRZED kodeksem** (w pierwszej kolejności w razie sprzeczności) *„lex specialis derogat legi generali”*
- **Akty wykonawcz**e (do kodeksu, ustaw szczególnych) – rozporządzenia do ustaw mogą być wydawane **tylko z indywidualnego upoważnienia ustawy w granicach upoważnienia ustawy. NIE mogą być z ustawą sprzeczne**.

Podstawowy podział źródeł

Prawo powszechnie obowiązujące (skierowane do wszystkich obywateli)

- **Konstytucja,**
- **ratyfikowane umowy międzynarodowe**
- **Ustawy,**
- **Rozporządzenia**
- **Akty prawa miejscowego**

Prawo wewnętrznie obowiązujące (skierowane do jednostek podległych organom wykonawczym) :

- **Uchwały Rady Ministrów**
- **Zarządzenia Rady Ministrów**

Pozostałe źródła prawa

Ogólne warunki umów

Klauzule generalne

Ogólne warunki umów

- Mogą być wydawane na podstawie postanowień z kodeksu cywilnego np.
- *Art. 354. § 1. Dłużnik powinien wykonać zobowiązanie zgodnie z jego treścią i w sposób odpowiadający jego celowi społeczno-gospodarczemu oraz zasadom współżycia społecznego, a jeżeli istnieją w tym zakresie ustalone zwyczaje - także w sposób odpowiadający tym zwyczajom.*
- *§ 2.W taki sam sposób powinien współdziałać przy wykonaniu zobowiązania wierzyciel.*

Ogólne warunki umów

- **2 rodzaje:**

1. Uchwalone przez Radę Ministrów w formie rozporządzenia – dot. konsumentów, mają za zadanie ochronę konsumenta, **są źródłami prawa**
2. Wydawane przez przez jedną ze stron na podstawie upoważnienia ustawowego np. na mocy ustawy o ubezpieczeniach – **nie są źródłami prawa** ale elementem składowym umowy, uzupełniają umowę I NIE MOGĄ być z nią sprzeczne.

Klauzule generalne

- Takie przepisy które same niczego nie regulują tylko odsyłają do NORM POZAPRAWNYCH TJ. DO :
- **zasad współżycia społecznego**
- **zasad uczciwego obrotu**
- **zasad społeczno-gospodarczego przeznaczenia prawa**
- **zwyczajów**

Normy pozaprawne NIE stanowią źródeł prawa, ale mają istotne znaczenie dla prawa cywilnego = UELASTYCZNIAJĄ system oraz są istotne przy tworzeniu oraz **stosowaniu prawa.**

NIE są źródłami prawa:

- Opinie, wytyczne – są wyrazem polityki uprawianej przez zwierzchnika względem podwładnego
- Orzecznictwo sądowe – akt prawny rozstrzygający konkretną sprawę
- Doktryna prawnicza – ma znaczenie dla orzecznictwa (stosowania prawa – sędziowie stosując prawo kierują się pewnymi regułami doktrynalnymi) i tworzenia prawa
- Wykładnia stosowana przez Trybunał Konstytucyjny – trybunał tłumaczy jak przepis powinien być rozumiany, nie tworzy nowego przepisu.

Akty prawa miejscowego

- **Uchwały rad gmin**
- **Akty wydane przez wojewodę**

– jeżeli akt został wydany na podstawie upoważnienia ustawowego ma moc wiążącą na terenie podległym organowi

Prawo podmiotowe

2 koncepcje prawa pomiotowego

1. Prawo podmiotowe przysługuje człowiekowi niezależnie od tego co ustanawia ustawodawca, gdyż WYNIKA Z PRAWA NATURALNEGO (pochodzące od Boga, pochodzące z samej natury ludzkiej),
2. Koncepcja POZYTYWISTYCZNA in. NORMASTYCZNA – źródłem prawa podmiotowego są ustawy, prawo stanowione.

c.d. prawo podmiotowe

Gdy komuś przysługuje prawo podmiotowe ma

- **prawo domagać się od innych pomiotów takiego zachowania**
- by jego UPRAWNIENIE mogło być zrealizowane.

c.d. prawo podmiotowe

Jest zaskarżalne tzn. że:

- **ochrony prawa podmiotowego można dochodzić przed sądem,**
- CHOĆ OGRANICZAJĄ JEGO OCHRONĘ **terminy przedawnienia tj. roszczenie o zrealizowanie prawa się przedawnia i wygasa możliwość dochodzenia prawa przez sądem** (choć samo prawo dalej istnieje)

Prawo podmiotowe jako wiązek uprawnień

- Jest to inne ujęcie prawa podmiotowego
- *np. prawo własności – jest to prawo podmiotowe z którego wynikają różne uprawnienia np. możliwość użyczenia, najmu, dzierżawy, pobierania pożytków itd.*
- Są 3 podstawowe kategorie UPRAWNIEŃ składających się na prawo podmiotowe:

1. **ROSZCZENIE**
2. **UPRAWNIENIE KSZTAŁTUJĄCE**
3. **ZARZUT**

Ad. 1. Roszczenie

- JEST UPRAWNIENIEM do ŻĄDANIA wykonania świadczenia przez drugą osobę
- Jest skonkretyzowane co do podmiotu (indywidualnie oznaczona osoba – osoba uprawniona i zobowiązana) i co do przedmiotu (świadczenie – co ma zrobić).
- Są 2 kategorie roszczeń:

1. WYMAGALNE (do 10 lat)
2. NIEWYMAGALNE

Ad.1. gdy wierzyciel w każdej chwili może żądać spełnienia świadczenia.

Roszczenie niewymagalne

Np. jeżeli pożyczkodawca udzielił pożyczki na rok roszczenie pożyczki jest niewymagalne do roku, a po jego upływie staje się wymagalne.

Mają tu znaczenie terminy przedawnienia roszczeń np. roszczenie przedawnia się z upływem 10 lat ale od chwili kiedy stało się wymagalne

Ad. 2. Uprawnienie kształtujące

- Ten któremu ono przysługuje może jednostronnie, przez złożenie **własnego oświadczenia woli** ukształtować odpowiednią sytuację prawną innego podmiotu np. wypowiedzenie umowy, odstąpienie od umowy, uchylenie się od skutków złożonego oświadczenia woli

Np. Kupienie obrazu pod wpływem błędu (myśląc że to oryginał) – można się z tego wycofać

- Uprawnienie kształtujące to JEDNOSTRONNA CZYNNOŚĆ PRAWNA (nie potrzeba zgody drugiej strony)

Ad.3. Zarzut

- Zarzut oznacza **unicestwienie, zablokowanie, zawieszenie roszczeń partnera**

Np. Można wykorzystać terminy przedawnienia roszczeń majątkowych ; dłużnik w sądzie musi stwierdzić „zarzut przedawnienia roszczenia" – jeśli tego nie zrobi będzie wyrok zasądzający na jego niekorzyść (sąd sam nie uwzględnia zarzutu przedwanienia)

Rodzaje przeciwstawnych praw podmiotowych (pary)

BEZWZGLĘDNE/WZGLĘDNE

- SKUTECZNE ERGA OMNES (wobec wszystkich) ***np. prawo rzeczowe - właściciel ma prawo domagania się zwrotu rzeczy od każdego kto bezprawnie ją posiada (roszczenie do ostatniego posiadacza); nieważne że posiadacz kupił ją od złodzieja***
- SKUTECZNE INTER PARES – uprawniony może kierować roszczenie do konkretnej osoby ***np. prawo zobowiązań – sprzedający - strona umowy sprzedaży ma roszczenie o zapłatę CENY, a kupujący – roszczenie o WYDANIE RZECZY***

ZBYWALNE / NIEZBYWALNE

- Mogą być przenoszone na inne podmioty w drodze czynności prawnej albo w drodze dziedziczenia np.

  prawa majątkowe są w zasadzie zbywalne (są wyjątki np. użytkowanie rzeczy, służebność osobista – są niezbywalne)

- NIE mogą być przenoszone na inne podmioty,

Np. *prawa niemajątkowe in. osobiste: -* ***dane osobowe (nazwisko), sława; - z prawa autorskiego – prawo do autorstwa utworu*** *(choć są prawa autorskie niemajątkowe, zbywalne – prawo do rozpowszechniania utworu);*

Majątkowe / niemajątkowe

- Posiadają wartość ekonomiczną – da się je wycenić
- np. własność, posiadanie

- Nie posiadają wartości ekonomicznej – *dobra osobiste (cześć, dobre imię, nazwisko, godność – np. doznana krzywda), prawo autorskie osobiste.*

Samoistne /akcesoryjne

- Własność rzeczy
- **Wierzytelność - uprawnienie do żądania spełnienia świadczenia** z określonego stosunku zobowiązaniowego przysługujące wierzycielowi wobec dłużnika i składające się z jednego lub wielu roszczeń lub praw kształtujących.

- Prawa akcesoryjne dla wierzytelności to np. poręczenie, zastaw, hipoteka
- Występują tylko gdy jest prawo samoistne; jest sprzężone, uzależnione od istnienia prawa samoistnego i niejako zabezpiecza to prawo

- **Dług** – świadczenie (obowiązek), wynikające ze stosunku zobowiązaniowego, które dłużnik jest zobowiązany spełnić na rzecz wierzyciela.
- Dług jest antonimem wierzytelności, jednak w języku prawniczym sformułowania tego używa się głównie dla scharakteryzowania pozycji dłużnika.

Samoistne / związane

- Własność gruntu

- Służebność gruntowa związana z własnością gruntu władnącego i przysługuje każdorazowemu posiadaczowi gruntu władnącego. Prawo związane jest z grunetem.

Nabycie i utrata prawa podmiotowego

Rozróżnia się różne sposoby nabycie prawa podmiotowego :

1. **pochodne i pierwotne**
2. **translantywne i konstytutywne**
3. **pod tytułem szczególnym i ogólnym**

- NABYCIE POCHODNE – gdy prawo przechodzi z 1 PODMIOTU (właściciel, poprzednik) na 2 PODMIOT (nabywca, następnik) ***np. przeniesienie własności rzeczy, umowa sprzedaży***
- NABYCIE PIERWOTNE – dany podmiot uzyskuje prawo niezależnie od tego czy ono kiedyś do kogoś należało, niezależnie od woli wcześniejszego właściciela ***np. zasiedzenie*****,** a najczęściej w **momencie powstania prawa** ***np. autor dzieła staje się jego właścicielem w momencie stworzenia***

- NABYCIE TRANSLATYWNE

Jest wtedy gdy prawo nabyte wcześniej już istniało – należało do innego podmiotu

- NABYCIE KONSTYTUTYWNE

Polega na tym że prawo nabyte powstaje w chwili jego nabycia

np. gdy coś napiszemy, prawo powstaje z chwilą napisania

sukcesja

- Z nabyciem prawa wiąże się sukcesja.
- Sukcesorem jest NASTĘPNIK PRAWA (NABYCIE POCHODNE, TRANSLATYWNE)
- Wyróżniamy sukcesję:

1. Uniwersalną (OGÓLNĄ) – następstwo pod tytułem ogólnym – wyraźnie przewidziana przepisem prawa np. spadkobranie; Sukcesor ogólny odpowiada za zobowiązania poprzednika.
2. Singularną (SZCZEGÓLNĄ) – następstwo pod tytułem szczególnym – gdy przeniesienie dot. jednej określonej rzeczy. **Sukcesor szczególny nie odpowiada za zobowiązania poprzednika, chyba że prawo to wyraźnie ustanawia.**

Utrata prawa podmiotowego

1. w niektórych przypadkach prawo przewiduje możliwość zrzeczenia się prawa
2. W wyniku konfuzji – zjednoczenia praw np. gdy wieczysty użytkownik gruntu wykupi grunt użytkowy, to traci prawo do użytkowania, bo prawo podmiotowe traci swój społeczny sens, (nabywa za to prawo własności).

Wykonanie prawa podmiotowego

- Musi być wykonywane zgodnie ze społeczno-gospodarczym przeznaczeniem prawa i z zasadami współżycia społecznego
- Jeśli nie są zgodne to NIE podlegają wykonaniu

Art. 5. Nie można czynić ze swego prawa użytku, który by był sprzeczny ze społeczno-gospodarczym przeznaczeniem tego prawa lub z zasadami współżycia społecznego. Takie działanie lub zaniechanie uprawnionego nie jest uważane za wykonywanie prawa i nie korzysta z ochrony.

Np. Właściciel po wygaśnięciu najmu może wysiedlić najemcę w drodze eksmisji orzeczonej sądownie O ILE najemcą nie jest samotna matka bez innego dachu nad głową

Kolizja praw podmiotowych

- Stosuje się w momencie gdy jest jeden dłużnik a wielu wierzycieli (ma wiele długów a mało pieniędzy). Stosuje się metody zaspokojenia wg:

A. PREFERENCJI

B. REDUKCJI

c.d. kolizja praw podmiotowych

AD.A. PREFERENCJI Wierzyciele są spłacani z przysługujących im preferencji, które są następujące:

1. **Koszty egzekucji (komornik)**
2. **Alimenty**
3. **Roszczenia ze stosunku pracy**
4. **Należności podatkowe**
5. **Wierzytelności zabezpieczone hipoteką/zastawem**

c.d. kolizja praw podmiotowych

- GDY NIE DA SIĘ ZASPOKOIĆ WIERZYCIELI metodą PREFERENCJI STOSUJEMY METODĘ REDUKCJI TZN. Gdy dłużnik nie może zaspokoić wierzycieli choć z 1 grupy (komornik), to stosuję się metodę REDUKCJI.
- METODA REDUKCJI polega na proporcjonalnym podziale między wierzycieli.

Ochrona praw podmiotowych

- Zapewnia ją państwo np. osoba, na której dobrach dokonano bezprawnego zamachu może je ochraniać dzięki przysługującemu mu prawu podmiotowemu do **SAMOOBRONY.**
- **2 rodzaje ochrony:**

1. **POMOC WŁASNA – SAMOOBRONA, SAMOPOMOC**
2. **SĄDOWA –** powództwo – uprawnienie do zwrócenia się do sądu (roszczenie o…) w celu rozpatrzenia sprawy i wydania orzeczenia

Czarny Staw Polski

Dziękuję Za uwagę,